

ARBEIDS- OG
INKLUDERINGSDEPARTEMENTET
Postboks 8019 Dep
0030 OSLO

Høringssvar NOU 2024:3 Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet

Vi viser til høringsbrev av 7.3.2024 om overnevnte sak.

I NOU 2024:3 understreker Ekstremismekommisjonen betydningen av inkluderende møteplasser når det gjelder å bygge opp motstandskraft mot radikalisering og ekstremisme. Kommisjonen peker bl.a. på bibliotekene som virksomheter som kan fylle en slik funksjon og dessuten på at Stortinget har bedt regjeringen sørge for at bibliotekene fortsetter å ha en viktig rolle i å fremme demokratiforståelse i samfunnet. Nye tilskuddsordninger for møteplasser i nærmiljøet nevnes som en av flere muligheter, uten at det anbefales eksplisitt. Siden revisjonen av Lov om folkebibliotek i 2014 har møteplassfunksjonen i folkebibliotekene blitt gradvis utviklet, og i mange kommuner fungerer folkebiblioteket godt som sosial møteplass. Dersom tilskuddsordning blir et aktuelt virkemiddel, vil folkebibliotekene være i målgruppen.

Lov om folkebibliotek

Lov om folkebibliotek¹ sier at alle kommuner skal ha et folkebibliotek. Folkebibliotekenes formål er fastsatt i paragraf 1, som bl.a. slår fast at folkebiblioteket skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Nasjonal bibliotekstrategi

Folkebibliotekene er eid og finansiert av kommunene. Staten ved Nasjonalbiblioteket bidrar til bibliotekutviklingen med utviklingsmidler, og politiske føringer på bibliotekfeltet er nedfelt gjennom regjeringens bibliotekstrategi *Rom for demokrati og dannelse*, som kom i en utvidet versjon i 2024². Bibliotekstrategien, som følges opp av Nasjonalbiblioteket, legger stor vekt på bibliotekene - folkebibliotek, skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek - som grunnstamme i demokratiet:

«Moderne bibliotek skal være relevante institusjoner i lokalsamfunn, på skoler og andre læringsarenaer. De er som fristeder med tilgang til kunnskap og kultur. Som

¹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1985-12-20-108>

² <https://bibliotekutvikling.no/nasjonal-bibliotekutvikling/nasjonal-bibliotekstrategi-2020-2023-rom-for-demokrati-og-dannelse/>

møteplasser spiller bibliotekene en sentral rolle i integrering, i opplæring og som serviceinstitusjon i kommunen. Kommuner som utvikler sine bibliotek til å bli gode og tilgjengelige er demokratifremmende og skaper felleskap.» (s. 4)³

I NOU 2024:3 er dette nærmere omtalt i kap. 26.1.1. *Deltakelse i demokratiet*.

Bibliotekene som ledd i det forebyggende arbeidet i en felles innsats mot ekstremisme

I innledningsdelen av NOU 2024:3 (s. 68) nevnes polariseringen i USA, som medfører at bøker fjernes fra bibliotekene. Det er verdt å påpeke at den samme polariseringen har kommet til syne i flere europeiske land på ulike måter. Det kan nevnes eksempler fra folkebibliotekene i Irland, Spania og Sverige⁴. Institusjonene som skal underbygge demokratiet er altså selv under press, ikke bare i USA, men hos våre europeiske naboer.

Demokratisk motstandskraft

Ekstremismekommisjonen mener at det må tas tydelige grep for å styrke oppslutningen om demokratiet og menneskerettighetene framover. Den understreker at kommunene har en viktig rolle i universell forebygging av ekstremisme forstått som aktiv motstand mot demokrati og menneskerettigheter. Kommisjonen peker på at Stortinget har bedt regjeringen sørge for at bibliotekene fortsetter å ha en viktig rolle i å fremme demokratiforståelse i samfunnet.

Kommisjonen peker videre på at dette bl.a. handler om å bygge opp en demokratisk motstandskraft. I den forbindelse vil vi minne om regjeringens arbeid med strategi for å styrke motstandskraften mot desinformasjon. Nasjonalbiblioteket har bidratt med innspill til dette arbeidet og pekt bl.a. på bibliotekene som kunnskapsarena der befolkningen skal ha tilgang til forskning og kunnskapskilder og som bidragsyter for utvikling av kritisk tenkning og digital dømmekraft⁵. Dette handler også om å legge til rette for at landet har en lesende og tenkende kildekritisk befolkning, jf. regjeringens nye strategi for leselyst.

Kommisjonen peker også på betydningen av gode og åpne lokale politiske debatter. Funksjonen som arena for offentlig samtale og debatt er altså nedfelt i folkebibliotekenes formålsparagraf.

Sosial møteplass

Rollen som uavhengig møteplass er kanskje den delen av folkebibliotekenes funksjon som i størst grad møter utfordringene som beskrives i NOU 2024:3. Kommisjonen understreker på generelt grunnlag hvor viktig inkluderende møteplasser er for den enkelte, og derigjennom samfunnet, når det gjelder å bygge opp motstandskraft mot radikaliserings og ekstremisme. Den mener det er vesentlig at møteplasser for uorganisert og organisert aktivitet sikres og gjøres tilgjengelige for både barn og voksne. I møte med kommisjonen har ungdom og barne- og ungdomsorganisasjoner etterlyst sosiale møteplasser. Noen har også fremhevet at disse må gi rom for mangfold og være flerkulturelle. De har også etterlyst «trygge rom» for diskusjon og uenighet, som ikke er knyttet opp mot en bestemt aktivitet.

Siden folkebibliotek finnes i alle kommuner, er dette en infrastruktur som kan styrkes og videreutvikles, for eksempel gjennom tilskuddsordning knyttet opp mot møteplasser i nærmiljøet. Bibliotekene har erfaring med liknende ordninger, f.eks. en tilskuddsordning fra 2018-2019 knyttet til regjeringens strategi mot barnefattigdom⁶.

³ <https://bibliotekutvikling.no/content/uploads/2022/04/Nasjonal-biblioteksstrategi-2020-2023.pdf>

⁴ Protester rettet mot bøker og arrangementer knyttet til LHBT, se f.eks. <https://www.thejournal.ie/library-protests-ireland-6135746-Aug2023/> og <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/politik/m-politikers-svar-pa-sd-kritik-om-dragqueens-langsokt/>

⁵ <https://bibliotekutvikling.no/nyheter/innspillsmote-om-arbeidet-med-digital-motstandskraft/>

⁶ <https://bibliotekutvikling.no/nyheter/bibliotektiltak-mot-barnefattigdom/>

Forskning

Kommisjonen anbefaler at forskningen på ekstremisme styrkes og nevner forebygging som et spesielt aktuelt område. Folkebibliotekets potensial som sosial møteplass og integreringsarena er tidligere dokumentert gjennom forskning, bl.a. ved OsloMet⁷, men det er behov for ny kunnskap om denne funksjonen til folkebibliotekene og sosiale møteplasser som virkemiddel i forebygging.

Tjenester i fengsler

Kommisjonen anbefaler at kriminalomsorgen skal prioritere forebygging av radikalisering og ekstremisme og at Justis- og beredskapsdepartementet sikrer at kriminalomsorgen har ressurser til å gjennomføre kompetanseheving og andre relevante tiltak. Den anbefaler også at det etableres en statlig finansiert tilskuddsordning til å utøve tros- og livssynsarbeid i fengsler og å lære opp og veilede dem som utfører det.

Vi minner i den forbindelse om at i alle fengsler finnes det statlig finansierte fengselsbibliotek. Det kan her være aktuelt å se på muligheter i eller berøringspunkter med fengselsbibliotekene.

Språkteknologi

Kommisjonen fremhever hvordan kunstig intelligens kan gi styresmakter nye redskaper i kampen mot ekstremisme med nødvendig respekt for menneskerettighetene.

Nasjonalbibliotekets har ifølge Språkmeldingen en særskilt rolle på området for norsk språkteknologi. Herunder tilbyr Nasjonalbiblioteket språkbanktjenester og tester ut maskinlæringsmodeller basert på samlingen som blant annet består av pliktavlevert materiale etter pliktavleveringslova, jf. Prop. 108 L (2019-2020) avsnitt 6.4.4.

Nasjonalbibliotekets digitale ressurser og tjenester vil kunne være relevante i arbeidet med felles innsats mot ekstremisme. Nasjonalbiblioteket har utviklet grunnmodeller for norsk som kan fintrenes på bestemte oppgaver, f.eks. å gjenkjenne potensielt skadelig eller misvisende informasjon i et sett med tekster. I tillegg har Nasjonalbiblioteket gjennom sitt nettarkiv høstet store mengder data fra norske nettsider de siste 25 årene. Dette er et svært egnet grunnlagsmateriale for fintrening av de nevnte grunnmodellene til gjenkjenning av des- og feilinformasjon. Herfra kan man eksempelvis lage datasett bestående av korrekt og misvisende informasjon. En slik kuratering vil kreve menneskelige ressurser. Det er også mulig å basere seg på automatisk oversatte datasett med manuell korrigering.

Med hilsen

Trond Myklebust
ass. Nasjonalbibliotekar

Olaus Ingskog Bergstrøm
juridisk rådgiver

Dokumentet er signert elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

⁷ <https://app.cristin.no/projects/show.jsf?id=288092>